

Keskkonnaministri määruse
„Sinise kopsurohu püsielupaikade kaitse alla võtmine ja kaitse-eeskiri ”
SELETUSKIRI

1. Sissejuhatus

Vastavalt looduskaitseaduse (edaspidi *LKS*) § 10 lõikele 2 kehtestab keskkonnaminister kaitsealuste liikide püsielupaikade piirid ja kaitsekorra. Eelnõukohase määrusega moodustatakse sinise kopsurohu (*Pulmonaria angustifolia*) ja selle elupaikade kaitseks püsielupaigad Tartu maakonnas Kambja vallas Kavandu külas ja Konguta vallas Külaaseme külas. Moodustatavate püsielupaikade ala ei ole varem kaitse all olnud.

Keskkonnaministri määruse eelnõu on koostanud ekspert Ülle Kuke (tel 5801 2853, ylle.kukk@emu.ee) 2007. a ettepanekute¹ alusel Keskkonnaameti liigikaitsebüroo peaspetsialist Eike Vunk, kes on eelnõule koostanud 2010. a ka ekspertiisi². Eelnõu ja selle seletuskirja on ajakohastanud Keskkonnaameti liigikaitsebüroo peaspetsialist Iti Jürjendal (tel 733 4163, e-post iti.jurjendal@keskkonnaamet.ee). Eelnõu õigusekspertiisi on teinud Keskkonnaameti õigusosakonna jurist Kristiin Jääger (tel 680 7424, e-post kristiin.jaager@keskkonnaamet.ee), keeleliselt toimetanud Keskkonnaministeeriumi õigusosakonna endine peaspetsialist Enel Ormus.

2. Eelnõu sisu, piirangute ja kaitse alla võtmise põhjendus

2.1 Püsielupaikade kaitse alla võtmise eesmärkide vastavus kaitse alla võtmise eeldustele

Vastavalt Vabariigi Valitsuse 20. mai 2004. a määruse nr 195 „I ja II kaitsekategooriana kaitse alla võetavate liikide loetelu” § 1 lõike 2 punktile 17 on sinine kopsurohi (*Pulmonaria angustifolia*) I kaitsekategooriasse kuuluv liik. Sinise kopsurohu püsielupaikade moodustamise eesmärk on selle liigi soodsa seisundi tagamine väljaspool kaitstavaid alasid asuvate sinise kopsurohu elupaikade kaitse kaudu. Vastavalt *LKS* § 3 lõikele 2 loetakse liigi seisund soodsaks, kui selle asurkonna arvukus näitab, et liik säilib kaugemas tulevikus oma looduslike elupaikade või kasvukohtade elujõulise koostisosana, kui liigi looduslik levila ei kahane ning liigi asurkondade pikaajaliseks säilimiseks on praegu ja tõenäoliselt ka edaspidi olemas piisavalt suur elupaik.

Vastavalt *LKS* §-le 7 on loodusobjekti kaitse alla võtmise eeldused ohustatus, haruldus, tüüpilisus, teaduslik, ajaloolis-kultuuriline või esteetiline väärtus või rahvusvahelistest lepingutest tulenev kohustus. Sinise kopsurohu püsielupaikade kaitse alla võtmise eelduseks on selle liigi haruldus ja ohustatus.

Sinine kopsurohi on väga haruldane soontaim, mis on Eesti punase nimestiku järgi (2008) arvatud äärmiselt ohustatud (*critically endangered*) liikide kategooriasse. Sinine kopsurohi on levinud Kesk- ja Lõuna-Euroopas, selle areaali põhjapiir kulgeb Inglismaa lõunaosast läbi Rootsi ja Eesti ida poole. Eestis kasvab sinine kopsurohi ainult Tartumaal. Teada on kuus elupaika, kusjuures

---

¹ Kukk, Ü. 2007. Seletuskiri sinise kopsurohu (*Pulmonaria angustifolia*) püsielupaikade moodustamise põhjenduseks. Kättesaadav Keskkonnaametist.

² Vunk, E. 2010. Sinise kopsurohu püsielupaikade määruse eelnõu ekspertiis. Kättesaadav Keskkonnaametist.

kolm (sh käesoleva määrusega kaitse alla võetavad elupaigad) nendest asuvad väljaspool kaitstavat ala. Juba enne lehtimist õitsev sinine kopsurohi on soojalembene ning eelistab Eestis kasvada kuivadel valgusküllastel lõunakaarde avatud nõlvadel ja külmade tuulte eest kaitstud metsaservades. Peamiseks ohuteguriks on elupaikade valgustingimuste muutumine võsastumise ning metsa järelkasvu ja alusmetsa põõsarinde tihenemise tõttu ning tallamine, vähem ehitussurve, noppimine ja lageraied. (Sinise kopsurohu tegevuskava eelnõu³.)

Kirjeldatud põhjustel on täidetud **LKS § 7 kohased loodusobjekti ehk sinise kopsurohu kui haruldase ja ohustatud liigi kasvukohtade kaitse alla võtmise eeldused.**

2.2 Püsielupaikade kaitse alla võtmise otstarbekus

LKS § 48 lõike 1 kohaselt tuleb I kaitsekategooria liikide kõikide teadaolevate kasvukohtade kaitse tagada kaitseala või hoiuala moodustamise või püsielupaiga kindlaksmääramisega. Mõlemad moodustatavad püsielupaigad on I kaitsekategooria liigi sinise kopsurohu kasvukohad.

Kui veel 1930ndatel aastatel oli Eestis teada kümnekond sinise kopsurohu elupaika⁴, siis praeguseks on sinise kopsurohu elupaiku teada vaid kuus. Nendesse elupaikadesse jääb 19. mai 2017. a seisuga kokku kaheksa keskkonnaregistrisse kantud sinise kopsurohu leiukoha kirjet (osapopulatsiooni). Kolm sinise kopsurohu elupaika asuvad Keeri-Karijärve looduskaitsealal ning nendesse jääb viis leiukoha kirjet. Üks elupaik ühe leiukoha kirjega leiti alles peale käesoleva määruse menetluse algatamist, mistõttu ei ole veel tehtud selle kaitse alla võtmise ettepanekut. Selle elupaiga kaitse alla võtmise otstarbekus selgitatakse välja edaspidi. Kaks ülejäänud elupaika jäävad seni kaitse all mitte olevatesse, kuid käesoleva määrusega kaitse alla võetavatesse püsielupaikadesse, kummaski üks leiukoha kirje.

Moodustatavas Külaaseme sinise kopsurohu püsielupaigas põhja-lõuna suunalisel kuuse-enamusega puistuga järsul ligikaudu 16 m tõusuga nõlval on esimesed kirjalikud teated liigi esinemisest juba 1938. a-st. Seega on see kõige kauem teadaolevalt järjepidevalt asustatud liigi elupaik Eestis⁵. Külaaseme püsielupaika jäävat sinise kopsurohu leiukohta on riikliku seire raames seiratud alates 1997. a-st ning selle arvukus on seire^{5,6} ja keskkonnaregistri andmetel kõikunud 0–14 isendi piires. Suur arvukuse kõikumine on põhjustatud halvenenud valgustingimustest ning mõnel aastal lisaks ka ebasoodsast kliimast (liigne kuivus). Selle kümnendi alguses sinist kopsurohtu kas ei leitud üldse või leiti mõni üksik mitteõitsev isend. 2014. a tehti elupaigas 0,37 ha suurusel alal valgustingimuste parandamiseks raieid, misjärel järel leiti 2016. a leiukohast üks vegetatiivne isend ja üle mitme aasta kaks õitsvat isendit. 2017. a inventuuril leiti Külaaseme nõlvalt kuus isendit (puhmast), milles oli kokku 13 õitsvat võsu.

---

³ Kurbel, L. 2012. Sinise kopsurohu (*Pulmonaria angustifolia*) kaitse tegevuskava. Eelnõu. Kättesaadav Keskkonnaametist.

⁴ Kalamees, R. 2008. Eesti Loodus. 2008/1.

⁵ Kukk, Ü. 2004. Eesti riikliku keskkonnaseire allprogrammi „Eluslooduse mitmekesisuse ja maastike seire”. Ohustatud taimeliikide seire 2004. aasta aruanne. (http://eelis.ic.envir.ee/seireveeb/aruanded/2428_aru04_624-627_ohust.pdf 6.04.2017).

⁶ Kattai, K. 2014. Eesti riikliku keskkonnaseire kaitstavate soontaimede seire 2014.a koondaruanne. (http://seire.keskkonnainfo.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=3444:kaitstavate-soontaimede-seire14&catid=1270:eluslooduse-mitmekesisuse-ja-maastike-seire-2014-&Itemid=5781 6.04.2017)

Moodustatavas Kavandu sinise kopsurohu püsielupaigas

sinise kopsurohu leiukoht on teadaolevalt arvukuselt teine Eestis. Leiukoht hõlmab nõlval kasvava rohke sarapuuga segametsa ning selle idaservas kulgeva ja metsa abil tuulte ja külmade eest hästi kaitstud kitsa riba avatud legendikku. Kavandu sinise kopsurohu leiukoht avastati 1962. Kavandu püsielupaigas on sinise kopsurohu arvukust jälgitud juba 1984. a-st (riiklikus seires 1994. a-st), kusjuures liigi arvukus on elupaigas suuresti kõikunud. Käesoleval kümnendil on riikliku seire andmetel liiki leitud mõnel aastal isegi enam kui mitmekümne isendi ringis, kuid viimase, 2014. a seire aruande järgi kasvas Kavandus seitse isendit. Samal aastal on seirevälisel vaatlusel leitud Kavandust 10 isendit. 2014. a tehti elupaiga servas 0,16 ha suurusel alal valgustingimuste parandamiseks võsatõrjet. 2017. a inventuuril leiti Kavandust 43 sinise kopsurohu isendit (puhmast), milles oli kokku üheksa vegetatiivset ja 57 õitsvat võsu. Suur enamus isenditest kasvas metsaservas võsast puhastatud avatud alal, metsa südames oli isendeid mõni üksik. Liigi madal arvukus metsa sees on tõenäoliselt tingitud elupaiga võsastumisest ja sellega kaasnevast halvenenud valgustingimustest. Kavandus esineb kohati ka liigsest tallamisest tulenev negatiivne mõju sinise kopsurohu seisundile, sest elupaik asub suvilate vahetus naabruses. 2017. a inventuuril leiti üks katki tallatud isend.

Lisaks sinisele kopsurohule on Kavandu püsielupaik elupaigaks ka III kaitsekategooria soontaimede suurele käöpõllele (*Listera ovata*). Samas pole selle liigi kaitse-eesmärgiks seadmine vajalik – eesmärgiks seatava sinise kopsurohu ja selle elupaiga kaitseks kehtestatav kaitsekord tagab kaudselt ka suure käöpõlle kaitse. Kaitsekorra väljatöötamisel on lähtutud kaitse-eesmärgiks nimetatud sinise kopsurohu ökoloogilistest nõudlustest. Seeläbi tagatakse kaitse kõikidele liikidele (sh suurele käöpõllele), kelle elupaigalised eelistused sarnanevad eesmärgiks nimetatud sinise kopsurohu omadega. Kaitse-eeskirjas sätestatud kaalutusõiguse teostamisel sisustatakse suure käöpõlle puhul kaitse-eesmärgi saavutamist (LKS § 14 lg 2) LKS §-s 55 sätestatud isendikaitse kaudu. Teiste sõnadega tuleb suure käöpõlle puhul püsielupaiga valitseja nõusolekul lubatud tegevusteks ja kaitseala valitseja nõusolekuta keelatud tegevusteks nõusolekut andes arvestada, et kavandatud tegevus ei oleks vastuolus LKS §-s 55 sätestatud isendikaitse põhimõtetega. Isendikaitse väldib konkreetsete isendite surmamist, kahjustamist ja hävitamist, kuid ei taga nende liikide elupaikade säilimist sellises mahus, et oleks tagatud nende liikide püsiv pikaajaline säilimine nende levikualal, kuna elupaikade kaitseks kehtestatav kaitsekord tagab ka nende kaitse.

2.3. Kaitstava loodusobjekti tüübi valik

Kaitstava loodusobjekti tüübiks on valitud püsielupaik, sest kaitse alla võetavate alade peamine väärtus on sinise kopsurohu elupaigad, kus tuleb kaitse-eeskirjaga sätestada piirangud sellises ulatuses ja režiimina, mis tagab sinise kopsurohu ja selle elupaikade soodsa seisundi. Püsielupaiga tüübi valiku korral on võimalik kohaldada optimaalse suurusega alal just sinise kopsurohu kaitseks vajalikke ja kohaseid piiranguid (nt ebasobiva raie ja liigse tallamise vältimiseks), mida näiteks hoiuala regulatsioon ei võimalda. Kaitstava loodusobjekti tüübiks ei ole valitud kaitseala, sest kaitseala moodustatakse erinevate väärtustega looduskompleksi kaitseks.

2.4 Püsielupaikade piirid

2.4.1 Püsielupaikade piiritlemise üldpõhimõtted

Moodustatavad sinise kopsurohu püsielupaigad on piiritletud vastavalt sinise kopsurohu tegevuskava eelnõus esitatud põhimõtetele, määruse eelnõu ekspertiisis toodud ettepanekutele ning Keskkonnaameti spetsialistide paikvaatlustel tehtud märkmetele. Piiritlemisel on lähtutud põhimõttest, et kumbki püsielupaik hõlmaks tervenisti sinise kopsurohu keskkonnaregistrisse kantud leiukohta ning sellele vajaliku puhvri. Puhvri määramisel on arvestatud, et püsielupaika jäävat sinise kopsurohu leiukohta ei hakkaks mõjutama väljaspool püsielupaika teostatavad tegevused (näiteks lageraie või ehitustegevus), mis võivad liigi kasvutingimusi halvendada. Samuti on püsielupaiga piiritlemisel võimalusel arvestatud, et piir oleks looduses selgelt tuvastatav ning kasutatud seetõttu selgepiirilisi ja ajas vähe muutuvaid maastikus esinevaid objekte (metsateed, reljeefivormid). Kohtades, kus maastikulised alused puuduvad, on kasutatud piiritlemisel maakatastri andmeid (mõõdistatud katastriüksused) ja geograafilisi koordinaate. Püsielupaikade piir on kantud kaardile, kasutades alusena Eesti põhikaarti (mõõtkava 1 : 10 000) ja maakatastri andmeid.

2.4.2 Püsielupaikade piiride kirjeldused

2.4.2.1 Külaaseme püsielupaik

Moodustatav Külaaseme püsielupaik pindalaga 0,8 ha asub Tartu maakonnas Konguta vallas Külaaseme külas põhja-lõuna suunaliselt kulgeval järsu läänenõlvaga kõrgendikul, kus sinisele kopsurohule sobilike tingimuste säilitamiseks ja parandamiseks tuleb suunata nõlval kasvava kuuse-enamusega metsakoosluse kujunemist ning vältida samal ajal majandustegevust. Püsielupaika on arvatud edela-ja läänekaarde avanev nõlvaala kogu selle tõusu ulatuses (nõlva suhteline kõrgus on ligikaudu 16 m) alates jalamist kuni nõlva laeni. Külaaseme püsielupaik jääb tervenisti eraomandis olevale maatulundusmaa sihtotstarbega [redacted] katastriüksusele [redacted].

Külaaseme püsielupaiga piir on kaardile märgitud mõtteliste sirgetena, sest alal puuduvad põhikaardile märgitud maastikus eristuvad objektid. [redacted]

[redacted] Külaaseme püsielupaiga välispiir on ühtlasi ka sihtkaitsevööndi piir.

2.4.2.2 Kavandu püsielupaik

Moodustatav Kavandu püsielupaik pindalaga 1,3 ha asub Tartu maakonnas Kambja vallas Kavandu külas [REDACTED], kus sinisele kopsurohule sobilike tingimuste säilitamiseks ja parandamiseks tuleb suunata kõrgendikul kasvava metsakoosluse ja selle idaservas asuva lageda ala hooldamist ning vältida samal ajal majandustegevust. Püsielupaik jääb tervenisti eraomandis olevale maatulundusmaa sihtotstarbega [REDACTED] katastriüksusele [REDACTED] ning piirneb idaküljest vahetult elumupiirkonnaga.

Kavandu püsielupaiga idapiir kulgeb [REDACTED]

[REDACTED] Kavandu püsielupaiga välispiir on ühtlasi ka sihtkaitsevööndi piir.

2.5. Kaitsekord

2.5.1 Kaitsekorra kavandamine

Sinise kopsurohu püsielupaikade kaitsekorra väljatöötamisel on lähtutud püsielupaikade kaitse alla võtmise põhjendatuse ja otstarbekuse ning kavandatavate piirangute otstarbekuse ekspertiisis toodust ning riikliku seire aruannetes ja sinise kopsurohu tegevuskava eelnõus esitatud soovitustest sinise kopsurohu soodsa seisundi tagamiseks. Kaitse-eeskirjaga kehtestatavad piirangud on sätestatud ulatuses, mis tagavad sinise kopsurohu elupaikade soodsa seisundi ning on proportsionaalsed saavutatavale efektile.

Püsielupaikade maa-ala kuulub vastavalt kaitsekorra eripärale ja majandustegevuse piiramise astmele tervenisti sihtkaitsevööndisse. Püsielupaikades kehtib LKS-s (§ 14 lõigetes 1–3 ja §-s 30) sätestatud kaitsekord eelnõukohase määruse erisustega.

Püsielupaikades kehtestatavate piirangute seadmisel on lähtutud eelkõige sinise kopsurohu kasvukohanõudlusest ja selle liigi kasvukohti ohustavatest teguritest. Sinise kopsurohu soodsa seisundi saavutamiseks tuleb tagada sobivate kasvukohtade säilimine (tuleb välistada nende kvaliteedi langus või hävimine). Kasvukohtade ja nende kvaliteedi säilimine tagatakse sihtkaitsevööndi režiimi kaudu, kus majandustegevus on keelatud. Leebem kaitse režiim seaks ohtu püsielupaikade kaitse-eesmärgi saavutamisele, kuna ei taga sinise kopsurohu ja selle elupaikade säilimist.

Püsielupaikade kaitse-eeskiri seab kitsendused omandiõigusele (Eesti Vabariigi põhiseaduse § 32). Eesti Vabariigi põhiseaduse (edaspidi PS) §-st 5 tulenev loodusvarade ja loodusressursside kui rahvusliku rikkuse säästva kasutamise põhimõte on keskkonda mõjutava tegevuse ja vastava valdkonna õigusliku regulatsiooni aluseks. Elu- ja looduskeskkonna säästmise ja sellele tekitatud kahju hüvitamise kohustus tuleneb PS §-st 53. Tulenevalt PS §-dest 5, 32 ja 53 ning keskkonnaseadustiku üldosa seaduse ja looduskaitse seaduse alusel võib omandiõigust piirata. Omandiõiguse põhiõlemuse säilimiseks peavad seadusest tulenevad piirangud olema proportsionaalsed ehk piirangu eesmärgi saavutamiseks sobivad, vajalikud ja mõõdukad. Kaitse-

eeskirjaga piirangute seadmise eesmärgiks on püsielupaikadesse jääva sinise kopsurohu soodsa seisundi tagamine selle elupaikade säilimise läbi. Seda eesmärki saab lugeda õiguspäraseks, kuna abinõud, mis soodustavad eesmärgi saavutamist, on õiguslikult sobivad: püsielupaikade moodustamine ja sinise kopsurohu ning selle elupaiku kahjustavatele tegevustele piirangute seadmine aitab kaasa püsielupaikade eesmärgi täitmisele. Abinõu on vajalik, kui eesmärki ei ole võimalik saavutada mõne teise isikut vähem koormava abinõuga, mis on vähemalt sama efektiivne. Kaitse-eeskirja regulatsiooni eesmärgi (sinise kopsurohu ja selle elupaikade säilimine) täitmiseks ei ole muid vähemalt sama efektiivseid, kuid isikuid vähem koormavaid meetmeid. Abinõu mõõdukuse üle otsustamiseks tuleb kaaluda ühelt poolt isikutele antud õigusesse sekkumise ulatust ja intensiivsust, teiselt poolt aga eesmärgi tähtsust. Eesti loodusväärtuste, sh sinise kopsurohu ja selle liigi elupaikade säilimine on oluline eesmärk. Püsielupaikade aladel kaitse tagamisega ja tegevustele piirangute seadmisega sinise kopsurohu elupaigad säilivad, kuid vastupidisel juhul loodusväärtusi kahjustavate tegevuste elluviimisel elupaigad hävivad. Omandiõigus ei ole piiramatult õigus. Eeltoodust tulenevalt on jõutud järeldusele, et kaitse-eeskirja eesmärk I kaitsekategooria soontaimede sinise kopsurohu elupaikade säilimine ja soodsa seisundi tagamine kaalub üles omandiõiguse riive.

Nii Külaaseme kui ka Kavandu püsielupaigas on potentsiaalne ettevõtlushuvi eelkõige metsamajandamise vastu. Ettevõtluse korral on teada risk, et tegevust ei saa võimaldada juhul, kui see kahjustab loodust või elukeskkonda. Ettevõtlusvabadus ei anna isikule õigust nõuda rahvusliku rikkuse ega riigi vara kasutamist oma ettevõtluse huvides. Omandiõigus ja ettevõtlusvabadus ei ole piiramatult õigused. Kaitse-eeskirjaga püsielupaikadele seatud eesmärk kaalub üles omandiõiguse ja ettevõtlusvabaduse riive.

Püsielupaigas ei kasva pilliroogu ega adru ning seetõttu ei ole vajadust reguleerida kaitse-eeskirjas nende varumist. Kaitse-eeskirjaga ei reguleerita ujuvvahendiga sõitmist ja kalapüüki, sest püsielupaikades puuduvad veekogud. Lisaks ei ole reguleeritud olemasolevate maaparandussüsteemide, sh eesvoolude hoiutöid, kuna püsielupaikades need puuduvad. Püsielupaikadesse ei jää ka poollooduslikke kooslusi ning puudub vajadus kaitse-eeskirjaga reguleerida nende hooldust. Samuti ei ole püsielupaikades vaja taastada veerežiimi ja seda kaitse-eeskirjaga ei reguleerita.

2.5.2 Kaitsekord

Püsielupaigas on keelatud majandustegevus ja loodusvarade kasutamine, sest nende tegevuste lubamine kahjustaks otseselt püsielupaikades olevaid sinise kopsurohu kasvukohti ning seaks sellega ohtu selle populatsioonide säilimisele. Vastavalt majandustegevuse seadustiku üldosa seadusele on majandustegevus iga iseseisvalt teostatav tulu saamise eesmärgiga püsiv tegevus, mis ei ole seadusest tulenevalt keelatud. Tegevus, mille suhtes on kehtestatud teatamis- või loakohustus, loetakse samuti majandustegevuseks ka juhul, kui selle eesmärk ei ole tulu saamine. Seega kõik kaitse-eeskirjas reguleeritud tegevused, mis on määrusega lubatud või lubatud püsielupaiga valitseja nõusolekul ja mida tehakse tulu saamise eesmärgiga ning tegevused, mis on lubatud või lubatud püsielupaiga valitseja nõusolekul ja millega kaasneb teatamis- või loakohustus, on püsielupaiga sihtkaitsevööndis lubatud majandustegevus. Kaitse-eeskirjaga lubatakse sihtkaitsevööndis majandustegevust, mis ei kahjusta püsielupaikade kaitse-eesmärke või seisundit.

Püsielupaigas on keelatud ehitiste püstitamine, välja arvatud püsielupaiga valitseja nõusolekul tootmisotstarbeta rajatise püstitamine püsielupaiga tarbeks. Muude ehitiste püstitamine on

keelatud, et vältida sinise kopsurohu kasvukohtade kahjustamist ja hävimist. Mõlemad püsielupaigad asuvad järsu reljeefiga kõrgendikel, mis on metsamaa. Ehitiste püstitamine koos nende juurde kuuluvate tehnovõrkude ja juurdepääsuteede rajamisega eeldaks metsamaa raadamist ning reljeefi ja pinnase ümberkujundustoid. Seega viiks ehitamine sinise kopsurohu ja selle elupaikade hävimiseni. Erisus ehitamise osas võimaldab püsielupaikadesse rajada näiteks seda tutvustavat infotahvliit. Püsielupaikadesse ei jää rajatise ega hooneid, kuid võimalike püstitavate rajatiste hooldamise eesmärgil on lubatud olemasolevate rajatiste hooldustööd.

Püsielupaikades puuduvad teed ja rajad, mistõttu ei ole vaja reguleerida sõiduki ja maastikusõidukiga sõitmist teedel. Sõidukiga ja maastikusõidukiga sõitmine väljaspool teid ei ole lubatud, sest see kahjustab pinnast ning avaldaks sinise kopsurohu kasvukohtadele ja isenditele olulist negatiivset mõju ja viiks liigi hävimiseni püsielupaigast. Erandjuhtudel on sõidukiga sõitmine väljaspool teid ja maastikusõidukiga sõitmine lubatud. Nendeks erandjuhtudeks on järelevalve- ja päästetööd, püsielupaiga kaitse korraldamise ja valitsemisega seotud tegevus, püsielupaiga valitseja nõusolekul teostatav teadustegevus ning kaitse-eeskirjaga lubatud tööd (sh koosluse kujundamine).

Püsielupaigas on keelatud rahvaürituste korraldamine ning telkimine ja lõkke tegemine. Püsielupaikades puuduvad praegu ettevalmistatud kohad rahvaürituse korraldamiseks ning telkimis- ja lõkkekohad. Nii rahvaürituste korraldamiseks ettevalmistatud kohtade kui ka telkimis- ja lõkkekohtade rajamine püsielupaikadesse ei ole kavas, sest mõlemad püsielupaigad asuvad tallamis- ja erosioonitundlikul reljeefsel maastikul suhteliselt väikesel maa-alal. Rahvaürituse ning telkimise- ja lõkketegemisega kaasnev tallamine võib viia sinise kopsurohu isendite hävimiseni. Tallamise võimalik negatiivne mõju sinise kopsurohu seisundile on välja toodud nii sinise kopsurohu tegevuskava eelnõus kui ka liigi seirearuannetes.

Püsielupaigas on lubatud inimeste viibimine, marjade, seente ja muude metsa kõrvalsaaduste korjamine ning jahipidamine, kuna need tegevused ei kahjusta sinist kopsurohtu ega selle kasvukohti. Eeldatavasti ei viibi alal sellises hulgas inimesi, et juhuslik tallamine hakkaks mõjutama sinise kopsurohu isendeid ja kasvukohta ebasoodsalt.

Püsielupaigas on valitseja nõusolekul lubatud koosluse kujundamine vastavalt sinise kopsurohu kaitse eesmärgile, arvestades, et puurinnet võib harvendada kuni täiuseni 0,6. Enamasti on sinise kopsurohu kasvukohtadeks valgusküllased nõlvad, kuid Kavandu ja Külaaseme püsielupaikades on tegemist hõredate metsaaladega, kus isendeid ohustab kõige enam metsa tihedaks kasvamine, aga ka lageraie – mõlemad juhud mõjuks kasvutingimuste (valgus-, temperatuuri- ja niiskusréžiim) muutumise kaudu liigile ebasoodsalt. Metsa optimaalne täius kummaski püsielupaigas võib olla erinev, kuna tegu on eri tüüpi kasvukohtade ja metsaga. Põõsarinnet on lubatud harvendada kuni liituvuseni 0,5 (hõredaks põõsastikuks), mis puude eemaldamise korral pakub sinisele kopsurohule varju ereda valguse eest, et valgustingimuste muutused ei oleks liiga äkilised. Keelatud on puidu kokku- ja väljavedu külmumata pinnaselt, mis kahjustaks oluliselt kaitstava taimeliigi kasvukohti, kus isendid häviksid mullakamara väikseimagi kahjustamise korral. Püsielupaikades koosluse kujundamisel raiutud puud ja põõsad tuleb püsielupaikadest eemaldada hiljemalt 10 päeva jooksul pärast raiumist, kuna puitmaterjali pikemalt maha jäämine võib muuta valgustingimusi, niiskusréžiimi, seemnelise uuenemise võimalusi ja isendite kasvu. Koosluste kujundamine toimub sinise kopsurohu kaitse tegevuskava alusel.

Püsielupaiga valitseja nõusolekul on lubatud kaitsealuste liikide elutingimuste säilitamiseks vajalik tegevus. Kaitsealuste liikide elutingimuste säilitamiseks vajalik tegevus on LKS § 30

lõikes 4 kirjas tegevusena, mida võib kaitse-eeskirjaga lubada, kui see tegevus on vajalik kaitstava loodusobjekti säilimiseks. Sinine kopsurohi eelistab sageli kasvada metsaservas lagedal alal, kus aastatega võib tekkida paks kulukiht. Taolistes tingimustes ei pruugi sinise kopsurohu seemned olla idanemisvõimelised, mistõttu võib olla vajalik lagedate alade trimmerdamine kulukihi vähendamiseks, aga ka võsastumise vältimiseks. Samuti võib osutada vajalikuks sinise kopsurohu populatsiooni seisundi parandamiseks isendite juurdeistutamine püsielupaikadesse.

Püsielupaiga valitseja nõusolekut vajavate tegevuste regulatsioon annab püsielupaikade valitsejale võimaluse teha kaalutusotsus, kus analüüsitakse tegevuse võimalikku mõju elupaiga soodsale seisundile. Kaalutusotsuse tegemisel tuleb tähelepanu pöörata ka LKS § 14 lõikele 2, mille kohaselt püsielupaiga valitseja ei kooskõlasta LKS § 14 lõikes 1 nimetatud tegevust ja muud tegevust, mis vajab kaitse-eeskirja kohast kaitstava loodusobjekti valitseja nõusolekut, kui see võib kahjustada kaitstava loodusobjekti kaitse-eesmärgi saavutamist või kaitstava loodusobjekti seisundit.

3. Menetluse kirjeldus

Keskkonnaamet teavitas ajavahemikus 08.12.2010 kuni 14.12.2010 kaitse-eeskirjast tulenevatest piirangutest 11 välja saadetud kirjaga kõiki menetlusosalisi (sh üheksat eraomanikku ning Kambja ja Konguta vallavalitsusi) ning andis kirja saanutele aega esitada oma vastuväited kahe nädala jooksul alates kirja saamise hetkest. Arvamusi ega vastuväiteid Keskkonnaametile ei laekunud.

2010. aastal toimus korraline sinise kopsurohu riiklik seire, mille järel korrigeeriti 2011. a alguses seiretulemusi arvesse võttes sinise kopsurohu leiukohtade piire keskkonnaregistris. Leiukohtade piiride korrigeerimisel selgus, et puudub vajadus viie katastriüksuse osaliseks hõlmamiseks Kavandu püsielupaiga koosseisu ning Kavandu püsielupaiga piire muudeti. Keskkonnaamet teavitas Kavandu püsielupaiga piirimuudatustest kõiki asjasse puutuvaid maaomanikke ja Kambja vallavalitsust 03.02.2011. a kuue välja saadetud kirjaga. Arvamusi ega vastuväiteid Keskkonnaametile ei laekunud.

2011. a läbi viidud Kavandu püsielupaiga piirikorrekture tulemused on toodud alljärgnevas tabelis.

Jrk nr	13.10.2010.a menetluse kohase püsielupaiga katastriüksuse tunnus	algatatud Kavandu jääva piiridesse	2011.a tehtud piirikorrigeerimise tulemus
1			Korrigeerimine katastriüksust ei puudutanud
2			Arvati püsielupaiga piiridest tervenisti välja
3			Arvati püsielupaiga piiridest tervenisti välja
4			Arvati püsielupaiga piiridest tervenisti välja.
5			Arvati püsielupaiga piiridest tervenisti välja
6			Arvati püsielupaiga piiridest tervenisti välja

2017. a aprillis ajakohastati määrust ja selle seletuskirja ning viidi see vastavusse kehtivate normidega. Määruse korrigeerimisel lisati kaitsekorda § 5 lõike 4 punktid 2 ja 3, marginaalselt muutusid ka püsielupaikade piirid. Korrigeerimise järgselt suurenes Külaaseme püsielupaiga

pindala ligikaudu 0,01 ha võrra, Kavandu püsielupaiga pindala vähenes ligikaudu 0,03 ha. Keskkonnaamet saatis kaasajastatud määruse ajavahemikul 25.–26.04.2017 nelja kirjaga kõikidele menetlusosalistele (sh kahele eraomanikule ning Kambja ja Konguta vallavalitsustele). Vastuväiteid Keskkonnaametile ei laekunud. Vastuväidete ja ettepanekute puudumisest teatasid Kambja vallavalitsus ning Külaaseme püsielupaika jääva [REDACTED] katastriüksuse [REDACTED] omanik.

4. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Määrus ei ole seotud EL õigusega.

5. Määruse mõju ja rakendamiseks vajalikud kulutused

Määruse mõju on positiivne loodus- ja elukeskkonnale. Määruse rakendamine aitab säilitada I kaitsekategooriasse kuuluva sinise kopsurohu ja selle elupaikade soodsat seisundit, mille tulemusena säilib looduskeskkonna mitmekesisus. Looduskeskkonna mitmekesisus tagab omakorda hea ja mitmekesise elukeskkonna säilimise inimestele.

Sinise kopsurohu püsielupaikade kaitse alla võtmine aitab kaasa rahvusvaheliste kohustuste täitmisele, seega on mõju välissuhetele positiivne. Looduse mitmekesisuse ehk elurikkuse säilitamise ja suurendamise vajaduse sätestavad nii Euroopa 2020 kui ka Ressursitõhusa Euroopa tegevuskava. Sellest tulenevalt on elurikkuse vähenemise peatamiseks ja taastamiseks kinnitatud EL elurikkuse strateegia aastani 2020 (KOM(2011)2441), mis seab liikmesriigile konkreetsed ja mõõdetavad eesmärgid elurikkuse (liikide ja elupaikade seisundi) parandamiseks aastaks 2020. Kinnitav õigusakt toetab otseselt nende eesmärkide saavutamist.

Määruse jõustumisega ei kaasne olulist mõju sotsiaalvaldkonnale, riiklikule julgeolekule, regionaalarengule ega riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse korraldusele, sest kaitse alla võetavad püsielupaigad on väikese pindalaga.

Planeeringud tuleb kooskõlla viia kehtestatud õigusaktidega. Seega mõjutab määruse kehtestamine ka kehtestatud planeeringuid. Meile teadaolevalt vastuolusid kehtivate planeeringutega ei ole, mistõttu oluline mõju selles küsimuses puudub.

Püsielupaiga sihtkaitsevööndis asuva erametsamaa omanikule kompenseeritakse metsaalade majandamata jätmisest saamata jäänud tulu Natura 2000 erametsa toetusena. Riigi kulud seoses erametsamaa toetusega suurenevad eelnõukohase määruse jõustumisel ligikaudu 2,1 ha eramaa osas, mis arvatakse eelnõu kohaselt sinise kopsurohu püsielupaikade sihtkaitsevöönditesse. Riigi kulutused suurenevad eramaade arvamisel püsielupaiga sihtkaitsevöönditesse 110 euro võrra hektari kohta aastas.

Vastavalt maamaksuseaduse §-le 4 kaasneb eelnõu jõustumisega kohaliku omavalitsuse maamaksutulude vähenemine. Maamaksuseaduse § 4 lõike 1 punkti 1¹ kohaselt püsielupaiga sihtkaitsevööndi maalt maamaksu ei maksta. Maamaksuseaduse § 4 lõike 3 kohaselt hakkab maamaksusoodustus kehtima kaitse-eeskirja jõustumisele järgneva aasta 1. jaanuaril. Vastavalt maamaksuseaduse § 5 lõikele 4 esitavad Maksu- ja Tolliametile maamaksukohustuse väljaarvutamiseks vajalikud andmed kohalikud omavalitsused. Maamaksutulu vähenemise summa selgub Maksu- ja Tolliametisse informatsiooni laekumisel. Määruse jõustumisel väheneb nii Kambja kui Konguta valla maamaksutulu ligikaudu 3 eurot aastas.

Vastavalt LKS §-s 20 sätestatud tingimustele ja Vabariigi Valitsuse 08.07.2004 määrusega nr 242 kinnitatud korra „Kaitstavat loodusobjekti sisaldava kinnisasja riigi poolt omandamise ja ettepanekute menetlemise kord ning kriteeriumid, mille alusel loetakse ala kaitsekord kinnisasja sihtotstarbelist kasutamist oluliselt piiravaks, ning kinnisasja väärtuse määramise kord ja alused” kriteeriumitele võib riik kokkuleppel kinnisasja omanikuga omandada kinnisasja, mille sihtotstarbelist kasutamist ala kaitsekord oluliselt piirab, kinnisaja väärtusele vastava tasu eest. Püsielupaikades asuvate eraomandis olevate katastriüksuste riigile omandamise maksumus sõltub maa asukohast. Vajalike vahendite lisataotlust menetletakse üldises korras riigieelarve koostamise protsessis kooskõlas riigi eelarvestrateegiaga ja arvestades eelarvelisi võimalusi.

Kavandu püsielupaik jääb tervenisti eraomandis olevale maatulundusmaa sihtotstarbega [REDACTED] katastriüksusele [REDACTED]. Maa-ameti tehingute andmebaasi alusel toimus Kambja vallas 2016. a. 463 ha maatulundusmaaga 69 tehingut kogusummas 1 471 640 eurot, seega oli ühe hektari hind keskmiselt 3178 eurot.

Külaaseme püsielupaik jääb tervenisti eraomandis olevale maatulundusmaa sihtotstarbega [REDACTED] katastriüksusele [REDACTED]. Maa-ameti tehingute andmebaasi alusel toimus Konguta vallas 2016. a. 199 ha maatulundusmaaga 30 tehingut kogusummas 744 590 eurot, seega oli ühe hektari hind keskmiselt 3742 eurot.

Seega oleks püsielupaikadesse jääva eraomandis oleva maa riigile ostmise korral selle hind kokku ligikaudu 6920 eurot.

Püsielupaiga valitsemiseks ja kaitse korraldamiseks vajalikud kulutused on kavandatud Keskkonnaministeeriumi ja Keskkonnaameti eelarves.

Riigieelarve strateegia perioodi jooksul kulude maht oluliselt ei muutu.

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub kümnendal päeval pärast Riigi Teatajas avaldamist.

7. Vaidlustamine

Määruse üldkorraldusele ehk haldusakti tunnustele vastavat osa on võimalik vaidlustada, esitades halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud korras kaebuse halduskohtusse. Määruses on üldkorralduse regulatsioon suunatud asja (kinnistu) avalik-õigusliku seisundi muutmisele, hõlmates eelkõige asja kasutamist ja käsutamist reguleerivaid sätteid. Seega vastavad määruses üldkorralduse tunnustele sätteid, millest tulenevad kinnisasja omanikule või valdajale õigused ja kohustused on konkreetse kinnisasjaga tihedalt seotud ning puudutavad kinnisasja kasutamist või käsutamist. Halduskohtumenetluse seadustiku § 46 lõike 1 kohaselt võib tühistamiskaebuse esitada 30 päeva jooksul kaebajale haldusakti teatavaks tegemisest arvates ja sama paragrahvi lõike 5 kohaselt kaebuse haldusakti õigusvastasuse kindlakstegemiseks kolme aasta jooksul haldusakti andmisest arvates.

8. Eelnõu kooskõlastamine

Eelnõu kooskõlastati teiste ministeeriumitega eelnõude infosüsteemi EIS kaudu. Maaeluministeerium kooskõlastas eelnõu märkusega täpsustada seletuskirja teksti seoses eesvoolu definitsiooniga. Teised ministeeriumid kooskõlastasid eelnõu vaikimisi.